

Povjesničari i »povjesničari«

Za primjerenu nastavu povijesti i solidno povijesno obrazovanje, osnovno polazište, kako je dobro znano, može biti samo kvalitetni program nastave povijesti te na temelju njega napisani udžbenici. Teškoće u izvođenju nastave povijesti, i u pripremi i tiskanju udžbenika prisutne su u nas duže vrijeme, no svoju kulminaciju dosegle su objavljivanjem natječaja za izradu novog nastavnog programa, a potom, 1995. godine, i raspisivanjem natječaja za odabir najkvalitetnijih rukopisa za povijesne udžbenike za osnovne i srednje škole. Važno je naglasiti da je odluka Ministarstva prosvjete i športa o raspisivanju natječaja za izradu novih povijesnih udžbenika bila nužnost, jer je od uspostave samostalne hrvatske države u nastavi povijesti vladala gotovo anarhična improvizacija, uz pravo šarenilo udžbenika i na brzinu napisanih priručnika, daleko najteže stanje bilo je u gimnazijama i strukovnim školama, dok je situacija u osnovnim školama ipak bila nešto povoljnija. Suprotno od očekivanja, nakon izlaska iz tiska novih, besplatnih, udžbenika, kvaliteta nastave povijesti nije nimalo poboljšana. Štoviše, novim su udžbenicima nezadovoljni gotovo svi, od djece i roditelja, do nastavnika i znanstvenika. Stoga se već treću godinu za redom raspisuje novi natječaj za udžbenike povijesti, a u prostorijama Ministarstva sazivaju se sastanci autora udžbenika i povjesničara s ciljem da se prevladaju nastale teškoće.

Za plodotvornu raspravu nužan je program, a u sadašnjem obliku važeći nastavni program ne zadovoljava kriterije uspješnog izvođenja nastave povijesti ni u jednom pogledu. Kao takav, on ne može biti niti dobra podloga za izradu kvalitetnih udžbenika, koji bi zadovoljili standarde nužne za uspješno svladavanje nastavnog gradiva – usvajanje znanja na višim razinama no što je razina prepoznavanja, te poslužiti kao kvalitetan izvor znanja i nastavno sredstvo. Zamjerke postojećem programu takve su prirode da nije moguća korekcija programa, već je neizbježno pristupiti izradi potpuno novog programa prema kojemu bi se, nakon njegovog prihvatanja, prišlo izradi novih udžbenika temeljem natječaja. No, gdje su korijeni problema?

Trenutno važeći nastavni program povijesti izradila je dr. Agneza Szabo, djelatnica Muzeja grada Zagreba, povjesničarka koja nema nastavne prakse ni na kojoj obrazovnoj razini, a čija je uža specijalnost povijest 19. stoljeća. Dr. Szabo uspjela je u nakani da u svojoj osobi objedini sve trenutno postojeće funkcije vezane uz udžbenike – osim što je autor programa, A. Szabo obnaša i funkcije recenzenta, superrecenzenta, stručnog konzultanta te izvjestitelja Ministarstva prosvjete i športa za udžbenike povijesti, i tako stekne potpunu kontrolu nad odabirom i uređenjem rukopisa za tisak, pa bez njezine suglasnosti ni jedan udžbenik ne može dobiti odobrenje za uporabu u školama. Na žalost, nekompetentnost i nesnalaženje A. Szabo u problematici nastave povijesti, nastavnih programa i udžbeničke literature više je nego očita, te se može dokazati nizom nepreciznosti i netočnosti u programima nastave povijesti za osnovne i srednje škole objavljenim u Okvirnom nastavnom

programu za osnovne škole,¹ te u Nastavnim programima za hrvatski jezik, povijest i etiku u srednjim školama.²

No, to je razvidno i iz dviju njezinih recenzija koje ovdje kanimo podrobnije analizirati kako bismo iznesene tvrdnje potkrijepiti čvrstim argumentima.

U svojoj recenziji rukopisa za povijesni udžbenik VI. razreda osnovne škole autora N. Budaka i V. Posavca, napisanoj 1. srpnja 1997. godine, A. Szabo navodi sljedeće: »Nije istina da je car Teodozije 395. g. podijelio Carstvo!! Kada je riječ o Atili, zašto niti riječi o papi Lavu i njegovoj mirovnoj politici??«³ Mada je njezina zadaća bila znanstvena recenzija, A. Szabo, iako nema ni dana radnog staža u nastavi, ulazi i u metodičko-didaktičko područje, pa pita: »Što znači za uč. te dobi ime kralja Rekvescinta??...«⁴ pokazujući nepoznavanje povijesne problematike čitajući ime Rekvescint kao Rekvescint.

Primjeri nepoznavanja povijesne građe, pa čak i osnovne faktografije, mnogobrojni su, pa stoga navodimo samo najupečatljivije primjere iz recenzija rukopisa za VI. razred autora N. Budaka i V. Posavca i rukopisa za II. razred gimnazije autora V. Posavca i T. Medić:

»Rani srednji vijek – molim skratiti i preurediti i skratiti. Odbaciti marksističke frazetine. Primjerice: »**proizvodni viškovi**«, »**pojava novog društvenog sloja**«, »**krupne promjene**« »**potpuno formirani feudalni odnosi**« i sl.⁵

»Str. 8. Razmisliti dali ćemo u gl. naslov pisati Seoba ili bolje Seobe naroda? Molim odbaciti riječi »**primitivni način zemljoradnje**« (ima bolji!). Također rečen. »Trebalo je poći dalje...i zapaliti novu šumu« ne odobravaj paljenje šuma!«...⁶

»Str. 9. Nezgodna riječ »**bacila ih na granice onemoćalog Rim. C.**« Nešto više reći o značenju Rajnskog limesa! Zašto se u tekstu ne kaže koji je car dao ubiti Stilihona?? Zašto ništa o Alariku?? Umjesto »**Mauricijakova polja**« molim naziv **Katalaunska polja**! Zašto ništa o god. 451? Zašto ništa o mirovnom prijedlogu Lava I.?? Uz Troju molim spomenuti i grad Châlons sur Marne. Obavezno molim skratiti legendu! Na jednu reč. ili maksimalno dvije!«⁷

»Str. 12-17. Bizantsko Carstvo«.

Molim u cijeloj nast. jedinici više sistematičnosti i prelamanje pogl. u manje cjeline. Nedostaje unutarnja povezanost rečenica. Preciznost molim: Nije Teodoz. I Veliki podijelio Carstvo. ... Valja istaći kuda je kasnije prolazila granica – nakon podjele? Preuredi Pripremu: Crkva na Zapadu nije bila prepuštena sama sebi!!! Valja dobro razlikovati vjersku od polit. krize... Molim istaći da je iz Rima prenešena prijestolnica u Carigrad (Konstantinopol)... Tko je grad osnovao???

Odbaciti marksističke frazetine: (donji odlom. na str. 12)

Za careve molim preciznost: Herakl. I, Justinijan I, itd!!!!

¹ Okvirni nastavni program za osnovne škole, Zagreb 1995.

² Nastavni program za hrvatski jezik, povijest i etiku u srednjim školama, Zagreb 1995., 162-174.

³ A. Szabo, Recenzija rukopisa udžbenika za VI. razred, neobjavljeno, 1, (dalje: recenzija VI).

⁴ Recenzija VI, 1.

⁵ A. Szabo, Recenzija rukopisa udžbenika za II. razred gimnazije, neobjavljeno, 1, (dalje: recenzija II).

⁶ Recenzija II, 1. Zbog zornosti predočavanja stručnih kvaliteta recenzenta za posao koji obavlja u svim su citatima dosljedno zadržavane pravopisne i gramatičke greške originalnog teksta recenzija.

⁷ Recenzija II, 1-2. U tekstu recenziranog rukopisa govori se o gradu Troyesu [Troja] (*op. aut.*) Pritom A. Szabo zaboravlja da je u programu smjestila »Seobu naroda« u gradivo I. razreda, a potom i u gradivo II. razreda.

Istakni mir u Carstvu kao uvjet urbane izgradnje...

Šta je to »slavenski teritorij«???

Str. 13: možda ima važnijih osoba od centuriona Foke, koji postaje car??? Pitanja skratiti i preurediti....Eufrazijevu baziliku molim staviti u pogl. o hrvatskoj povijesti...

Str. 15: molim skratiti i bolje sistematizirati...

Str. 16: bolje sistematizirati... Što znači »slikovne predodžbe Bogorodice« ... Zašto jedan puta o kultu, a drugi puta o štovanju ikona... bit stvari mnogo bolje obrazložiti – i jasnije!

Str. 18-23: Islam i arapsko-islamska osvajanja

Molim slijediti program! U cijelom tekstu premnogog zbrkanih pojmova – **nabacanih vilama!** Primjerice: **nema idejne podloge za spoj kršćanstva i hebrejstva!!** (18). Obavezno preurediti termin **Ćaba!!** Čini se da autorima nije jasno o čemu se radi??

Str. 19: previše faktograf. imena! Skratiti legendu, koja osim toga obiluje **marksističkim frazetinama.**⁸

»Str. 29-31: Hrvatska u 9. st. – pokršćavanje Hrvata

Ne stavljati krštenje u 9. st.!!! Izbjegavati molim staru ideologiju: Primjerice: str. 29: Valjda su franački misionari najprije propovjedali, a onda krstili??? Ne prihvaćam termin »bizantski Split«!! Zašto opet opterećivati poglavlje o Hrvatima sa Slavenima??? Istaknuti Ljud. Posavskog, također i kao gorljivog kršćanina!! Molim preciznost: osobito za razdoblje 867-886: nepotrebno i nejasno ponavljanje na str. 29 i 31! Zar ništa o sjedištu kneza Ljudevita – sisačkoj biskupiji??? Zar ništa o tome da Mlečani plaćaju Hrvatima danak u 9. st.? Zašto se Hrvatska uplela u rat Bugara i Bizanta??? Cijeli tekst **nabacan vilama** – sistematičnost, molim!! Skratiti legende, također!

Str. 18-19. Koji su to, i **koliko** prognanih stanovnika iz Raške našli utočište u Hrvatskoj??«⁹

»Muhamed se nije sklonio već preselio iz Med. i Meku! Termin **Ćaba** – neispravno, molim preurediti!! Nadalje, kamen nije svetište, ali u džamiji ima mjesto!!! Koje? zna se!! Tekst je dosta bezličan – urediti pitanja!«...

... »Nadalje, nije istina da je carigrad. patrijarh smatrao da njemu pripada »prvenstvo« u Crkvi, već se carigrad. patrijarski zalažu, uz priznavanje prvenstva Rimu! – za jednakost svih četiri starih (odn. kasnije pet) patrijarhata!! Str. 24. Ne vjerujem da je baš **svaki grad** imao svoga biskupa!«¹⁰

Već i ovih nekoliko primjera zorno dokazuju kako recenzentica Szabo ne poznaje niti razumije problematiku srednjovjekovlja, pa je za nastavu povijesti u hrvatskom školstvu prava katastrofa njezino postavljanje na tako odgovornu dužnost. Kako primjerice objasniti tvrdnju recenzentice da »... car Bazilije I. ima i svoje ime i prezime!!«¹¹

Osobito je zanimljiva tvrdnja da »... križari nisu zauzeli, već **oslobodili** Jeruzalem!!«¹² Začuđujuće je da stručnim konzultantom, recenzentom i superrecenzentom za udžbenike povijesti, te autorom nastavnog programa u Hrvatskoj može biti osoba koja tvrdnjama: »Nije istina da je Ladislav krenuo u osvajanje Hrvatske.« i »Nije istina da je Ladislav osvojio dijelove Hrvatske radi se o sasvim nečem drugom!«,¹³ pokazuje da ne poznaje naj-

⁸ Recenzija II, 2.

⁹ Recenzija VI, 3.

¹⁰ Recenzija VI, 5.

¹¹ Recenzija II, 4.

¹² Recenzija II, 6.

¹³ Recenzija II, 10.

osnovnije povijesne izvore za hrvatsko srednjovjekovlje. Zato je i moguće da u recenziji udžbenika za II. razred gimnazije napiše i ovo: »... Nije baš istina da je Koloman »želio izbjeći nepotrebne sukobe«?? Zar ništa o bitci na Gvozdu??? Molim i ... (dio teksta nečitak, brisan korektorom, *op. aut.*) značenje i navesti detaljnije sadržaj ugovora. Ne znam da je hrvatsko plemstvo položilo prisegu!??? Već se jedna i druga strana na dosta toga obvezala – molim navesti!! Tko je kada rekao, da se radi o državno-pravnog ugovoru između Ugarskog i Hrvatskog kraljevstva, ali se smatra da se radi o državno-pravnom ugovoru između, zna se koga, molim kazati!!«¹⁴

Zanimljiv je i sljedeći odjeljak u kojem recenzentica tvrdi: »... Hrvatska nije ušla u zajednicu s Ugarskom! i nije sačuvala državno-pravnu tradiciju, nego nešto mnogo važnije-ga, molim navesti!! Personalna unija nije stvorena!!! Itd... Molim točno precizirati o kojim je 'hrvatskim zemljama' riječ! Osobito (str. 128). Nije riječ o podijeljenosti na dvije banovine! Nipošto, već sasvim nečem drugom – molim drugi termin!!«¹⁵

Ni sljedeća tvrdnja A. Szabo ne treba posebnog komentara. Odnosi se na razdoblje vladavine kralja Ludovika I. Velikog i Dubrovnik nakon Zadarskog mira i doslovce glasi: »... A mletački dužd nije se odrekao naslova »dužd Dalmacije« kako površno pišu autori, već se isti dužd odrekao naslova »vojvoda Dalmacije i Hrvatske«. Također molim istaknuti da su i Dubrovčani g. 1358. odbacili mletački suverenitet te Višegradskim ugovorom priznali suverenitet zakonitog hrvatskoga kralja, a uz to su preuzeli još i nekoje važne obveze prema kralju...Napisati, koje su to!! Znaju se one!! Tako je od sada Dubrovnik neovisna Republika (»država«) u sastavu kraljevine Hrvatske i Dalmacije i priznaje vlast njezinog bana također, sve do 1526. godine, i to je baš doba najvećeg uspona Dubrovnika. Štoviše, od tada dubrovačka mornarica sačinjava glavninu u hrvatskoj mornarici...«¹⁶

Svakom medievistu smiješna će biti tvrdnja recenzentice Szabo da se Stjepan Tvrtko I. i Ivan od Paližne »... bore za samostalnu i neovisnu Hrvatsku!!!«¹⁷

Uz golemu količinu netočnosti, pogrešnih interpretacija i nejasnoća, koje je počinila u izradi programa i u vlastitim recenzijama, A. Szabo se upušta i u sitničarenje tvrdnjom da »Nije istina da »Ludovok II. nije htio čekati – na Mohaču – hrvatsku vojsku! On nije htio čekati glavninu hrvatske vojske, a ni erdeljsku vojsku (ne ugarsku kako pišu autori!).¹⁸ Recenzentica dalje nastavlja: »A poginulo je 22.000 branitelja! A kralj Ludovik drugi nije »poginuo« prilikom bijega utopivši se u nekom potoku«. Pazi na smisao reč!! Ime nabujalog potoka je Čelej!«¹⁹

¹⁴ Recenzija II, 11. Ove navode doista nije potrebno posebno analizirati.

¹⁵ Recenzija II, 11.

¹⁶ Recenzija II, 12.

¹⁷ Recenzija II, 13.

¹⁸ Recenzija II, 14. Na žalost, u tekstu rukopisa pisalo je kako »... Ludovik nije želio čekati ugarske odrede Ivana Zapolje«, što je svakako također točno. Ovaj je zahtjev recenzentice uvažen, kako je razvidno iz udžbenika Posavec-Medić, *Rađanje europske civilizacije i kulture (V.-XVIII. st.)*, Zagreb 1997., 112.

¹⁹ Recenzija II, 14-15. Ovdje je ipak nužno citirati i povijesni izvor. Franjevac Ivan Tomašić u *Kratkoj kronici Hrvatskoga kraljevstva* u svome opisu bitke na Mohačkom polju govori sljedeće: »Netko od njih reče: Čuj, kralju, malo nas je, čekajmo Hrvate, ljude ratoborne.« Neki odvrte: »Huljo, stid te bilo, slavu našu dat ćemo Hrvatima? Huljo jedna, zar ćemo našu čast banu i Frankapanima predati? Ha, ha ha!« O smrti kraljevoj Tomašić navodi sljedeće: »Na brijegu pade u nekakvu močvarnu grabu, a kad je htio uspinjući se izaći iz nje, prignječi ga konj, koji se na leđa strovalio u baru; pa kako je imao na sebi

Recenzentica se ne libi imputirati autorima neznanje i nerazumijevanje, dakako, prema njezinim vlastitim kriterijima, dok istodobno sama iskazuje nepoznavanje i nerazumijevanje srednjovjekovne terminologije. Tako iznosi i sljedeće: »Molim autora da razlučuje pojam (termin) feudalac i velikaš?! Također i termin plemstvo, pa neće onda biti zbrke i nejasnoća. Autori također ne razumiju termin **zalaznina** (str. 154). Molim također objasniti što su to daće, a što tlaka, i u koju su svrhu one ustanovljene – u ime poreza da, ali i radi još nečega!! Objasniti također, koji su to »vlasnici zemlje živjeli najvećim dijelom u gradovima«?. Što je to plemstvo, i koje su njegove dužnosti?? A što je to vlastelin, i vlastelinstvo, te koloni i kolonat?? **molim objasniti učenicima – a nipošto prožeti cijelu nastavnu jedinicu nerazumljivim frazetinama!! Molim preciznost i sistematizaciju!!**

Str. 156: Ne postoji »feudalna vojska«! Preciznost **molim!** Molim, **dosta smo se naslušali bajke**, da je Gubec 15. velj. 1573. okrunjen usijanom krunom!! Nadalje, biskup J. Drašković u doba seljačke bune **nije bio ban**, kako pišu autori, već **banski namješnik**, pa nije lako utvrditi njegovu odgovornost, a tu problematiku nije još uvijek u potpunosti rasvijetlila znanstvena historiografija.«...

»... Str. 161: **Nije istina**, da je Hrvatska ušla u personalnu uniju sa Ugarskom! Radi se o sasvim nečem drugom!! A **nit** je hrvatski državni teritorij ostao u sastavu jedinstvene države!! Radi se o dvije zasebne kraljevine – i zna se, zašto!! Ne prihvaćam iskaz, da se »u Hrvatskoj i Dalmaciji« nastavlja ... Moramo učenike naučiti da gledaju povijesni hrvatski prostor kao jednu cjelinu teritorijalnu i političku!!

Str. 162. Molim preciznost: što se misli pod »hrvatskim zemljama«... tim više što se u sljedećoj reč. govori o Dalmaciji, pa može izgledati da ona nije hrvatska zemlja!! Naime, i u jednom i drugom iskazu riječ je o gotici, pa je zbunjenost još veća. Str. 166: »Svjetovna književnost razvijala se u najnaprednijim gradovima« pa to drugim riječima znači da se crkvena razvija u možda zabitnim???

Preurediti smisao, molim!«²⁰

»Nije istinita općenita teza, da je građanstvo, »koje se obogatilo...imalo drugačije pogleda na život!« Jednako tako **nije istinita teza**: Poduzetno građanstvo u obogaćenim gradovima nije više mogao zadovoljiti pogled na svijet kakav je propovijedala Crkva.« **NE prihvaćam** takovu pripremu, niti tu nastavnu jedinicu... Ne trebamo starih frazetina: »Napredak znanosti opovrgavao je neka dotadašnja crkvena tumačenja, pa ga je Crkva bezuspješno pokušavala zaustaviti.«...

... »Također M. Luther **nije pribio** svojih 95 teza na vrata crkve u Wittenbergu!!²¹ ... »Djelatnost isusovaca drugačije prikazati!! Netrebamo niti frazetinu: »Svoj su utjecaj širili preko ispovjedi«! Osim toga, i drugi svećenici su obavljali, a obavljaju i danas službu ispovjedi!! A čemu iskaz: »...odgajali su mladež u katoličkom duhu«? Ta valjda ne u materijalističkom???

Kako je razvidno, ovi spisi ne sadrže ni jednu bitnu odrednicu znanstvene recenzije, ali zato, uz nadmen i arogantan stav recenzentice, obiluju imputiranjem marksističke ideolo-

teško oružje, nije se mogao izvući ispod konja. Tako je naokon morao ondje jadno dovršiti život svoj.« S. Srkulj, *Izvori za hrvatsku povijest*, Zagreb 1911., 83-85; Također i, V. Posavec – T. Medić, *Povijesna čitanka za drugi razred gimnazije*, Zagreb 1997., 109-111.

²⁰ Recenzija II, 16-17.

²¹ Recenzija II, 17-18. O Lutherovim tezama i u Recenzija VI, 12, gdje stoji: »Martin Luther nije pribio 1517. teze na vrata crkve u Wittenbergu B učinio je to netko drugi!!«

²² Recenzija II, 19.

gije. Primjerice: »Feudalni odnosi se **ne stvaraju** – bolji termin, molim. Vlast su **prigrabile** vođe... koji nastoje **proširiti svoju vlast** ratovanjem.... a seljaci u strahu i nesigurnosti najviše trpjeli....stare **marksist. frazetine su to...!!** ... Legendu skratiti i preurediti – prepuna je starih frazetina!! Podjela feudalnog društva – prepuno ideologije marksističke!«²³ »Tko je to **ravnopravno** dodjeljivao zemlju na uživanje obiteljima??? A što je to **jednakost u pravima** za to vrijeme? – Podsjeća to na staru ideologiju!«²⁴

»Tekst **preopširan i prepun** stare ideologije! Primjerice: Koji su to narodi bili **nasilno** pokršteni??« ... »Osnivanje samostana – prepuno st. ideologije! Samostani se NE osnivaju radi povučeniosti od svijeta, već radi sasvim nečeg drugog. Molim objasniti otkud samostanima kmetovi!? Zna se i to!! I zašto?!!

Str. 24: Prva grupa pitanja **neprihvatljivo** ideologizirana!«²⁵

»Odbaciti marksističke frazetine: (donji odlom. na str. 12)«... »Str. 19: previše **faktograf. imena!** Skratiti legendu, koja osim toga obiluje marksističkim frazetinama.«²⁶

»Crkveni sabori u Splitu: **neprecizno, nesistematski i ideologiziran** tekst!... Nije bitna »pobjeda« split. nad. već **sasvim nešto drugo!!!** Molim pripaziti: NE postoji »slavenski jezik« **niti** »slavenski vjernici«!! Preciznost **molim!**«...« Osim toga, NISU samo bogati, već također i brojni siromašniji ljudi darivali samostane!! (Ideologija: hoćemo reći, valjda, bogataši i Crkva, i njene instituc. su uvijek zajedno!?!))«²⁷ ...

»Str. 41. Molim skratiti i sistematizirati! Tekst također prepun ideologije. Primjerice: Crkvena vlast bila je čvrst oslonac kraljevskoj?? itd. itd.! Zašto niti riječi o stavu pape Urbana prema Ladislavovoj vojni?? Papa se protivio sili oružja!!! Molim to **istaknuti!** Biskupiju nije osnovao »da bi učvrstio svoju vlast u novoosvojenim područjima....??« Preciznost molim!!! U tom smislu je i neprihvatljivo pitanje za učen. Ne trebamo više stare otrcane ideologije!«²⁸

»Str. 51: Početak križarskih ratova: **Ne opterećuj tekst ideologijom!**

Molim objasniti uzroke križ. ratova!! Križari **nisu** »osvojili Jeruzalem«!?!? Preurediti molim!«... »... Str. 52: Prepuna stare ideologije. Primjerice: Cilj križarskih bratstava **nije** bila borba protiv nevjernika!! Molim pripaziti: prema relevantnoj modernoj historiografiji »dječja vojna« potpuno je neutemeljena!!! Izbaciti to molim, također i iz pitanja!!«

Str. 53: Skratiti i preurediti

Str. 54-57: **Razvoj Europe u 14. i 15. st.**

Tekst bezličan i **jako opširan**, osobito na str. 55-56! Već bilo riječi o kugi god. 1348!! Urediti legende. Zar ćemo djecu zbilja učiti da je »Rat nekoć kao i danas poticao razvoj tehlike«???...

... Str. 56: Preopširan tekst, skratiti molim. Čemu reč.: »Usprkos tome život seljaka ostao je težak sve do 20. st.« Ili: »Građanstvo nije živjelo jednako. Bilò je vrlo bogatih i vrlo siromašnih...« Pojam opisivanja i stjecanja slobode je neispravan – **ideologiziran**. Legendu molim skratiti i urediti!«²⁹

²³ Recenzija VI, 2.

²⁴ Recenzija VI, 1.

²⁵ Recenzija VI, 4.

²⁶ Recenzija II, 2.

²⁷ Recenzija VI, 5-6.

²⁸ Recenzija VI, 6-7.

²⁹ Recenzija VI, 8.

»Str. 58: Pretrpano starom ideologijom i frazetinama! Primjerice: Zar samo razvoj robno-novčane privrede pogoduje proučavanju prava??? Skolastiku ne ocijeniti jednostrano!! Zar niti riječi o njenim nosiocima?? I prvi prirodnjaci su također svećenici?? Također i veliki broj istaknutih humanista bili su svećenici i redovnici, na visokim službama u Crkvi, ili pak vjernici! **Ne trebamo više frazetina:** »Materijalno blagostanje omogućilo je građanstvu da se posveti životu na ovom svijetu...« ...Crkva nije željela spriječiti znanost – nipošto generalizirati stvari! I vulgalizirati!!!? Molim preurediti i pitanja!«³⁰

»Str. 50-53: Doseljenje Hrvata i stvaranje kneževina

... Str. 53: Odbaciti marksist. frazetine, koja povezuje »masovnije pokršćavanje« s »ustanovljenom čvršćom centralnom vlasti...« Nipošto tako!! Preurediti cijelu stranicu – u duhu struke, ne marksističkih shvaćanja!!! Koji su to »Slaveni na istočnoj obali Jadrana...« »Nipošto tako!!!...«³¹

Ovaj kraći izbor bjelodano ocrtava stručnu razinu »recenzija« A. Szabo koje, da tragedija bude veća, Ministarstvo prosvjete i športa uzima kao mjerodavne i na temelju njih odbacuje ili odobrava pojedine udžbenike za uporabu u školama. No, osim ispodprosječne razine povijesnih znanja za jednog doktora znanosti, zapanjujući je i rječnik i način izražavanja, primjereniji govoru ulice negoli znanstvenoj recenziji. Pokazujući da očito ne poznaje općeprihvaćene norme i standarde recenziranja tuđeg autorskog rada, A. Szabo je pritom demonstrirala i nepoznavanje normi kulturnog ophođenja vrijedaajući osobnost autora. Izrazi poput »tekst nabacan vilama« ili »autori ne razumiju o čemu se radi« pokazuju izrazito omalovažavanje u spisu koji bi trebao predstavljati ozbiljnu znanstvenu ocjenu. Tako na gotovo svakoj stranici nailazimo na ovakve izraze:

»... U cijelom tekstu premnogo zbrkanih pojmova – nabacanih vilama! ... Čini se da autorima nije jasno o čemu se radi??«³²

»Str. 21: Nabacano vilama: urediti sistematski, molim! Molim fotku džamije u vezi s tekstem!

Str. 22: Molim skratiti tekst ispod fotke! Fotka svaka, mora biti u funkciji dopune teksta – a nipošto takova koja nema veze s tekstem, jer je dodatno opterećenje učenika...

... Str. 29: Ludovik Pobožni »nije imao sposobnosti predviđanja« – smiješno, pa koji vladar trba predviđati? Nije on vračara??! Pažljivo pročitati cijelo pogl. i dotjerati!!!

... Nije dužnost recenzenta čitati neuređeni i preopš. rukopis!! Urediti molim!!!

... Skratiti i urediti molim. Nije dužnost recenzenta čitati preopširan rukopis!!«³³

»... Dakako, taj se razvoj ne može obraditi na svega 4 str. pri čemu gotovo dvije str. otpada na fotke!! Više sistematskog teksta i fine naracije!!«³⁴

»... Lijepo molim cijelu nast. jedinicu sistematizirati i urediti prema duhu i sadržaju programa – ovako nabacano vilama je NEPRIHVATLJIVO!!! Učenici zavređuju bolje uređeni tekst!!! Nije dužnost recenzenta graditi nast. jedinicu!!! Četiri nepune stranice, u kojima gotovo polovica otpada na fotke nisu dostatne – više sadržaja treba dati!!! (... Sabore bolje urediti, kao i biskupa Grgura, ne sa starih marks. stajališta!) ... najobičnija je frazetina »svećenici podložni papi«... Na dalje, koncilske propise trebaju provoditi u život svi vjernici!!

³⁰ Recenzija VI, 9.

³¹ Recenzija II, 4.

³² Recenzija II, 3.

³³ Recenzija II, 3.

³⁴ Recenzija II, 4.

Nadalje, Crkva »ne organizira sinode«!!! Inače, crkveni sabori obrađeni su nepodnošljivo loše (Pogledati noviju literaturu, molim!).³⁵

... »Neprihvatljivo siromašan tekst!! Molim pomno odabrane primjere od Drave i Dunava do mora – do juga Hrvatske – uključujući i Bosnu, i Istru dakako!!!... Molim više sistematičnosti i fine naracije. Ovo naliči na radni tekst (»nabacan vilama«)... Autori ne razumiju bit duhovno – viteških redova, ...«³⁶

»... Cijeli tekst nabacan je vilama, nedorečen, a ima i dosta kontradiktornosti, koje se moraju ukloniti. Molim autore da sami pažljivo pogledaju tekst, pročitaju i dotjeraju!! Biti će im lakše ako slijede natuknice u programu!! Fotka: str. 82: Legenda nije istinita!³⁷

... Sijanje ozimskih usjeva (fotka) valja drugačije opisati!! Tko je to »masovno pristupio pridođenju kulturi dotad zapuštenih i neobrađenih zemljišta...

Str. 86: Nikoiji ratovi, pa ni križarski, NE mogu se ocijeniti »da su pridonijeli napretku Europe«!! Zar ćemo tako ocijeniti i razaranje Vukovara i agresiju velikosrpsku na Hrvatsku,–??... ... A iskaz, »Nad novoostvorenim gradovima su velikaši ... pokušavali ostvariti svoju vlast« jest marksist. frazeta, kao i iskaz, da će zato gradovi »povesti borbu za svoju samoupravu« (str. 87).«³⁸

»Nadalje, str. 88: »Vlast je u gradu postupno prešla u ruke najbogatijih građana koji su upravu gradom vodili u interesu bogatog sloja, a sebi osiguravali sve bolje uvjete za ostvarivanje prihoda«, otrcana je marksistička frazeta!!!...

Str. 89-96: **Zemlje europskog Zapada i Sredozemlja**

Rukopis nast. jedinice preopširan: Osam kartica nije recenzent dužan čitati za jednu nast. jedinicu. Molim autora da rukopis dovede u red i dostavi na recenziju!!!...

... Nadalje, str. 104: NIJE ISTINA, da je »Borba papinstva za prevlast dovela i do formiranja teologije kao znanstvene discipline«... Nadalje, od kuda teza da su »društvena i intelektualna previranja XII. st. uspjela učvrstiti teoretsku prevlast Crkve«??... Molim autore da cijelu nast. jedinicu prerade, jer ovakove frazete nisu za školski udžbenik!! Osim toga, cijeli rukopis valja sistematizirati i skratiti!!!...

... Cijeli rukopis preopširan, molim skratiti, i urediti. Priprema: Neprihvatljiva, poradi marksističkih pogleda... Osim toga, struktura teksta je siromašna, v. program.

... Dakle, i ovaj tekst valja sistematizirati! Nabacan je vilama.«³⁹

»Ponovno upozoravam, mi ne govorimo ugarsko-hrv. kralj, već hrvatsko ugarski! Molim to dosljedno ukoloniti iz sveukupnog teksta!

Str. 142.-145: **Bosna u srednjem vijeku**

Cijela nast. jedinica obrađena loše i površno. Zašto se u Pripremi ne kaže (podsjeća) učenike da je ranije bila sastavni dio hrvatskog kraljevstva?? Molim slijediti duh i sadržaj programa!!! Inače cijela nastavna jedinica obiluje nepotrebnim razvlačenjem i faktografijom, bez bitnosti sadržaja...!!«⁴⁰

»Nisam sigurna da je to fotka Ignacijeva. Natpis: Ignacije Loyola nije točan!! Također molim urediti legende ispod svih fotki, i bolje rasporediti i oblikovati pitanja za učenike!«⁴¹

³⁵ Recenzija II, 5.

³⁶ Recenzija II, 6.

³⁷ Recenzija II, 7. Usp. Posavec – B. Medić, *Stvaranje europske civilizacije i kulture (V.- XVIII. st.)*, str. 60.

³⁸ Recenzija II, 7.

³⁹ Recenzija II, 9.

⁴⁰ Recenzija II, 13.

⁴¹ Recenzija II, 19.

»Umjesto fotke iv. Zapolje, molim uzeti fotku Cetingrada!! Zajedno s tamošnjim samostanom i crkvom – zna se kojom – gdje je hrvatski Sabor i održan!! Tumačenje početi s Ferdinandom, a ne Zapoljom!! I isticanjem hrvatske-državnopravne individualnosti i neovisnosti izbora – od zna se koga!!!

Str. 210: Ferdinand I habsb. nije nastojao da od personalne unije učini realnu, ali je zaboravio na nešto drugo!? Molim to istaknuti kao i stav Hrv. Sabora!!! ... Osim toga, sam tijek Sabora u Cetingradu molim valjanije – sistematski objasniti. Ovdje je nejasno i zbrkano – **neprihvatljivo!**

Str. 212: Zašto bi »Krvave borbe s Turcima trebale dovesti do teritorijalnih promjena«?? Radi se o sasvim nečem – bitno drugačijem! Molim kazati to!!

Ne prihvaćam termin: »mletačka Dalmacija«(!)? Zašto među fotkama same tvrdave???

U smislu navedenih napomena, molim urediti cijelu nast. jedinicu (preraditi) i pitanja!!!...
... Najobičnija frazeta: da su tadašnje prilike pridonosile uspjesima turskih osvajanja«!? Tome je nešto sasvim drugo glavni uzrok!! Šta znači ovdje termin: »slavonski velikaši«??⁴²

»Cijeli tekst nabacan vilama – sistematičnost, molim!! Skratiti legende, također!«⁴³

»Molim drugačije – stručnije to postaviti!! Niti riječi o tome, što je Sabor nudio doseljenim Vlasima – kao i o njihovom odbojanju!! Ništa o njihovom ponašanju prema Hrvatima, a posebno prema Grkokolicima. Preurediti tekst! Nekoji se sadržaji nepotrebno razvlače, a za bitno kao da nema mjesta!!!...

... Str. 117: Ne pisati urota! Nadalje, Hrvati **nemaju cara, nego kralja!** Vladar **NIJE** imao razloga oslabiti Zrinske i Frankopane!! Ne razvlačiti tekst i činiti ga bezličnim, i površnim!«⁴⁴

Iz citiranih izvadaka »recenzija« A. Szabo razvidno je da navedena ne poznaje osnovna pravila struke. Pritom gospođa Szabo i ne pokušava prikriti da je njezina osnovna namjera nametanje vlastitih pogleda i stavova, koji su, na žalost, neutemeljeni u povijesnoj znanosti. Moramo postaviti i vrlo ozbiljno pitanje, postoji li uopće u Ministarstvu prosvjete i športa odgovorna osoba koja bi slijedom funkcije koju obnaša pročitala recenzije A. Szabo. Ne treba, naime, biti povjesničar po struci da bi se uočilo kako od strane Ministarstva imenovana recenzentica, stručna konzultantica, superrecenzentica i stručna izvjestiteljica za udžbenike povijesti ne poznaje pravila hrvatskog pravopisa. Osobito je očito multiplikiranje uskličnika i upitnika na kraju rečenica i nerazlikovanje slova *č* i *ć*. U prostorijama Ministarstva ni nakon više od četiri godine zvono na uzbunu još uvijek nije zazvonilo, unatoč opetovanim prosvjedima i pritužbama nekih od autora udžbenika.

Besmisleno je na ovome mjestu, pored brojnih navedenih gramatičkih i pravopisnih grešaka, citirati i druge primjere, već je potrebno ukazati na drugi problem, koji je za izradu kvalitetnijih udžbenika povijesti od presudnog značenja. Radi se o nastavnim programima povijesti što ih je izradila A. Szabo. Način na koji su programi izrađeni jedan je od glavnih razloga njihove slabosti, jer je A. Szabo, više-manje doslovno, prepisivala naslove i podnaslove iz postojećih udžbenika. Jednostavnom usporedbom, primjerice, nastavnog programa za V. razred osnovne škole i udžbenika Ž. Jakića, *Povijest staroga vijeka*,⁴⁵ koji se, također na inicijativu A Szabo, koristio u nastavi povijesti prije nekoliko godina, ova je

⁴² Recenzija II, 20-21.

⁴³ Recenzija VI, 4.

⁴⁴ Recenzija VI, 14.

⁴⁵ Ž. Jakić, *Povijest staroga vijeka*, Zagreb 1993.

tvrdnja lako provjeriva. Identična je situacija i s ostalim osnovnoškolskim udžbenicima, a također i s programom nastave povijesti i udžbenicima u gimnazijama. Za prvi razred gimnazije tako je opet korišten Jakićev udžbenik za srednje škole,⁴⁶ istog imena kao i osnovnoškolski, i odatle su preuzimani naslovi za program nastave povijesti u prvom razredu gimnazije, dok je za drugi razred gimnazije korišten priručnik F. Miroševića i F. Šanjeka,⁴⁷ što se također da lako ustvrditi. Pokušavajući, prema svojim kriterijama, mijenjati i prepravljati redoslijed ponekih nastavnih jedinica, A. Szabo intervenirala je u postojeće tkivo i logičnu strukturu udžbenika, te je zbog vlastitoga nesnalaženja u problematici koju očito ne poznaje, prouzročila brojne nelogičnosti, netočnosti i propuste u nastavnim programima. Unatoč tome što joj je više autora i kolega po struci ukazalo na brojne slabosti u programima, A. Szabo tvrdokorno ustraje na potrebi strogoga poštivanja vlastitog programa.

Mada u javnim istupima tvrdi suprotno, svaki pokušaj autorâ da u postojeći program prilikom izrade rukopisa unesu korekcije, rezultira odbijanjem njihova rukopisa od strane A. Szabo. Prilikom jednog od intervjua, A. Szabo na pitanje novinarka: »Ne proizlazi li, možda, preopterećenost činjenicama iz samoga programa?« odgovorila je: »Nipošto. Program je okvirni, pa kao što mu i samo ime govori autorimâ služi samo kao svojevrsan vodič kroz povijest.«⁴⁸

U recenzijama, daleko od očiju javnosti, A. Szabo, međutim, piše sljedeće: »Str. 76-82. **Križarski ratovi**

Molim slijediti program: Zato prije obraditi nast. jedinicu: **Društveni i gospodarski razvoj XII-XV. st.** (kako to traži i program).«⁴⁹

Bespredmetno je dalje nabrajati razloge zbog kojih jedini način sanacije trenutačnog katastrofalnog stanja nastave povijesti u hrvatskim osnovnim i srednjim školama traži radikalne promjene, koje bi moralo provesti Ministarstvo prosvjete i športa. Prvi i presudni korak je ukidanje ustanove recenzenta. Umjesto nje valjalo bi ustrojiti višečlano prosudbeno povjerenstvo, sastavljeno od stručnjaka kompetentnih za pojedina povijesna razdoblja, čime bi automatski bila smanjena nepristranost pri prosudbi kvalitete rukopisa i istodobno povećana ocjenjivačka stručnost.

Imperativ je, dakako, i urgentno raspisivanje natječaja za izradu novog nastavnog programa povijesti za osnovne i srednje škole, jer se samo prema kvalitetnom programu mogu napisati i jednako kvalitetni udžbenici.

Mada je o razlozima sadašnjeg stanja unatrag nekoliko godina u medijima bilo mnogo govora, najčešće nije bilo riječi o uzrocima, već su se u pravilu koplja lomila oko posljedica. Bilo je stoga nužno da se na jednome mjestu ukratko ukaže na genezu i korijene problema, te da se na taj način pokuša pridonijeti njegovu rješenju. Povijesno obrazovanje širih slojeva važan je sastavni dio opće kulture cjelokupnog naroda i ovaj segment ne smije biti poligonom za eksperimentiranje, što se, na žalost, u Hrvatskoj pred našim očima događa.

⁴⁶ Ž. Jakić, *Stari vijek*, Zagreb 1993.

⁴⁷ F. Mirošević – F. Šanjek, *Hrvatska i svijet od V. do XVIII. st.*, Zagreb 1992.

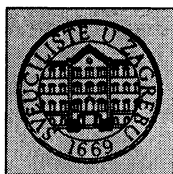
⁴⁸ *Pomirenje Hrvata u udžbenicima*, »Večernji list«, 1. travnja 1996., str. 7.

⁴⁹ Recenzija II, 6. Striktno zahtijevanje poštivanja redoslijeda nastavnih jedinica i na str. 4, 8, 15, te na više mjesta u Recenzija VI.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

30

ZAGREB 1997.

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Stipe Botica

Redakcija
Branka Boban
Neven Budak
Mirjana Gross
Franko Mirošević
Iskra Iveljić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednički kolegij
Ivo Goldstein
Marijan Maticka
Mario Strecha

Izvršni urednik
Mario Strecha

Adresa uredništva
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 166, fax. 385 1/ 6156 879
Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5.X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Tehnički urednik
Krešo Turčinović

Naslovna stranica
Iva Makvić

Lektura i korektura
Ljiljana Cikota

Prijevod sažetaka na engleski jezik
Marina Denona-Krsnik

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949. 75

RADOVI 30

/ [uređivački odbor Ivo Goldstein... et al.]. – Zagreb
: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 1997.
– 372 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X

Kompjutorski slog i prijelom
Krešo Turčinović

Tisak
KRATIS – Zagreb

Tiskanje završeno u ožujku 1998. godine

Naklada
500 primjeraka